

МІНІСТЕРСТВО ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ МЕДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ О. О. БОГОМОЛЬЦЯ
Кафедра філософії, біоетики та історії медицини
ВІДДІЛЕННЯ РЕЛІГІЄЗНАВСТВА ІНСТИТУТУ ФІЛОСОФІЇ ІМЕНІ Г. С. СКОВОРОДИ НАН УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ СОЦІАЛЬНОЇ МЕДИЦИНИ ТА МЕДИЧНОЇ ЕТИКИ МЕДИЧНОГО ФАКУЛЬТЕТУ
УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ КОМЕНСЬКОГО В БРАТИСЛАВІ (Словаччина)
ЦЕНТР РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ "HUMANUS" (Болгарія)
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА
Кафедра релігієзнавства

ФІЛОСОФІЯ, РЕЛІГІЯ ТА МЕДИЦИНА В СУЧАСНУ ДОБУ

матеріали VII Міжнародної науково-практичної конференції,
присвяченої пам'яті свт. Луки (В. Ф. Войно-Ясенецького)

11 – 12 червня 2025 р.

УДК 2+61] (062)

Р 36

Філософія, релігія та медицина в сучасну добу: матеріали VII Міжнар. наук.-практ. конф., присвяченої пам'яті свт. Луки (В. Ф. Войно-Ясенецького). – К.: НМУ ім. О. О. Богомольця, ПП “Видавництво “Фенікс””, 2025. – 332 с.

ISBN 978-617-8310-48-6

Редакційна колегія:

Кучин Юрій Леонідович – ректор НМУ ім. О. О. Богомольця, професор.

Науменко Олександр Миколайович – перший проректор з науково-педагогічної роботи та післядипломної освіти НМУ ім. О. О. Богомольця, професор.

Земсков Сергій Володимирович – проректор з наукової роботи та інновацій НМУ ім. О. О. Богомольця, професор.

Скрипник Рімма Леонідівна – проректор з науково-педагогічної роботи, міжнародних зв'язків та європейської інтеграції НМУ ім. О. О. Богомольця, професор.

Саган Олександр Назарович – завідувач Відділення релігієзнавства Інституту філософії імені Г. С. Сковороди НАН України, професор.

Відповідальні редактори:

Васильєва Ірина Василівна – завідувач кафедри філософії, біоетики та історії медицини НМУ ім. О. О. Богомольця, професор.

Шевченко Сергій Леонідович – професор кафедри філософії, біоетики та історії медицини НМУ ім. О. О. Богомольця.

Рецензенти:

Гаврилюк Тетяна Вікторівна – доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри філософії, права та соціально-гуманітарних дисциплін Національної академії статистики, обліку та аудиту.

Сторожук Світлана Володимирівна – доктор філософських наук, професор, професор кафедри української філософії та культури Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Затверджено до друку Вченою радою Національного медичного університету імені О. О. Богомольця (протокол № 10 від 19 червня 2025 р.)

ISBN 978-617-8310-48-6

© НМУ ім. О. О. Богомольця, 2025

Бондар А. Г.,
НМУ імені О. О. Богомольця,
annabondar294@gmail.com

Науковий керівник:
д. філос. н., проф. Шевченко С. Л.,
професор кафедри філософії, біоетики та історії медицини
НМУ імені О. О. Богомольця

СУРОГАТНЕ МАТЕРИНСТВО: ЗА ЧИ ПРОТИ

Материнство є не просто природним способом продовження існування популяції людей, а періодом передачі генів, звичок і традицій від матері до дитини. З кожним поколінням людства гени людей зазнають мутацій, які впливають на розвиток спадкових генетичних захворювань, на здатність жінок на запліднення та виношування дитини. Виникнення фізіологічних змін в жінках викликали попит на сурогатне материнство.

Сурогатним материнством називають практику коли жінка погоджується завагітніти, виносити дитину, народити та відмовитись від батьківських прав на користь іншої особи або пари, які є юридичними батьками. Воно з'явилося з розвитком відповідної медичної галузі, як один із можливих варіантів боротьби з проблемою безпліддя, або неможливості народження жінкою за медичними показниками. Проте, з часом послугами сурогатного материнства почали користуватись самотні особи або пари, які знаходяться в одностатевих стосунках.

Сурогатне материнство розділилося на два основних типи – традиційне (генетичне) та гестаційне. При традиційному сурогатному материнстві сурогатна мати є біологічною матір'ю дитини, оскільки її яйцеклітина запліднюється спермою генетичного батька або донора. При гестаційному сурогатному материнстві, сурогатна мати не має генетичного зв'язку з дитиною, оскільки ембріон, який вона виношує створюється засобами екстракорпорального запліднення з використанням сперми та яйцеклітини генетичних батьків або донорів.

В таких європейських країнах як Франція, Німеччина, Італія, Польща, Болгарія, Швеція, Португалія та Австрія сурогатне материнство є забороненим, а в Австралії, Великобританії, Данії, Ізраїлі, Іспанії, Канаді, Нідерландах, окремих штатах Америки дозволене лише некомерційне сурогатне материнство (коли сурогатна мати не одержує винагороди, заборонена реклама сурогатного материнства, підбір сурогатних матерів). В Україні ж навпаки воно є санкціонованим на законодавчому рівні [1, с. 194], така ситуація призводить до підвищеного попиту в Україні з боку громадян країн в яких ця процедура є забороненою, а також, сприяє розвитку спектру етичних та біоетичних проблем

пов'язаних з цим явищем.

“За останні роки українські сурогатні матері, – як доводить Золотарьов О. І., – народили понад 6 000 дітей для іноземців. Україна є найбільш ліберальною країною щодо сурогатного материнства. Сурогатне материнство в Україні легальне, в тому числі комерційне та регулюється наступними законодавчими актами: Цивільний кодекс України, Закон України «Основи законодавства України про охорону здоров'я», Сімейний кодекс України, Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 09.09.2013 № 787 «Порядок застосування допоміжних репродуктивних технологій в Україні» [2].

Основні положення законодавчих актів в цій сфері:

- Пункт 2 ст.123 Сімейного кодексу України: «У разі перенесення в організм іншої жінки ембріона людини, зачатого подружжям в результаті застосування допоміжних репродуктивних технологій, батьками дитини є подружжя» [3].

- Пункт 7 статті 281 Цивільного кодексу України: «Повнолітні жінка або чоловік мають право за медичними показаннями на проведення щодо них лікувальних програм допоміжних репродуктивних технологій згідно з порядком та умовами, встановленими законодавством» [4].

- Наказ Міністерства охорони здоров'я України № 787 «Про затвердження Порядку застосування допоміжних репродуктивних технологій в Україні» від 09.09.2013 р. [5].

Наказ МОЗУ № 787 визначає умови застосування сурогатного материнства:

- наявність медичних показань у подружжя, в інтересах яких проводиться процедура;

- подружжя (або принаймі один із батьків) повинно мати генетичний зв'язок із дитиною;

- сурогатна мати не повинна мати генетичного зв'язку з дитиною. В Україні дозволено тільки гестаційне сурогатне материнство [5].

До проблем, які прослідковуються в наведених вище нормативно-правових актах, можна віднести експлуатацію жінок та комерціалізацію послуг сурогатного материнства, юридичні та правові колізії стосовно питань громадянства дитини, прав батьків та їх відповідальності за новонароджену дитину, етичні та моральні дилеми, ризики для здоров'я сурогатної матері та питання згоди сурогатної матері на проведення всіх юридичних процедур. Тому, виникає складне за своєю суттю запитання: як ставитися до сурогатного материнства? Тобто, відстоювати позицію “за” чи “проти” процедури сурогатного материнства.

До аргументів “за” сурогатне материнство можна віднести: можливість для бездітних пар мати дітей, добровільний вибір жінки стати сурогатною мамою та прогрес медичних технологій. Наприклад, сурогатне материнство дає шанс бездітним парам мати власних дітей, які не можуть зачати або виносити дитину самостійно через медичні показання (відсутність або хвороба статевих органів в жінки, повторні невдалі спроби екстракорпорального запліднення (ЕКЗ), серйозні захворювання тощо). Також, жінка, яка стане сурогатною мамою повинна добровільно і усвідомлено погодитись на процедуру, без

тиску та розуміючи можливі наслідки під час вагітності, а також, необхідність віддати виношену дитину юридичним батькам. Збільшення фінансування цієї процедури допомогло розвитку репродуктивних технологій, зокрема ЕКЗ, зробивши гестаційне сурогатне материнство можливим, усуваючи генетичний зв'язок між сурогатною матір'ю та дитиною.

До аргументів “проти” сурогатного материнства можна віднести: експлуатацію жінок, комодифікацію дитини та жіночого тіла, психологічні наслідки для всіх учасників процедури, юридичну невизначеність та ризики, а також, зміну традиційних уявлень про сім'ю. Тобто, існує значний ризик експлуатації жінок, особливо в комерційному сурогатному материнстві, де фінансові стимули можуть переважати добробут сурогатної матері, тому дитина та репродуктивна функція жінки перетворюється на товар. Додатково, усі учасники процесу відчують складні емоції, а отже, мають психологічні наслідки, включаючи сурогатну матір, яка віддає дитину, генетичних батьків, які можуть відчувати тривогу, та дитину, яка може мати питання про своє походження. Не менш важливим, є відсутність уніфікованого міжнародного законодавства, що створює ризики для всіх сторін (наприклад, народження дитини з інвалідністю тощо).

Окремою проблемою можна виділити непоодинокі випадки відмови сурогатної матері або подружжя від договору. Це питання є зовсім нерегульованим на законодавчому рівні, воно висвітлювалось під час карантину, коли багато авіарейсів були скасовані, а біологічні батьки не могли вчасно забрати свою дитину і рішення щодо подальшої долі приймалось на локальному рівні в репродукційних центрах. В Україні допомогу в підборі сурогатної матері займаються посередники, які в більшості випадків не мають необхідної реєстрації, а отже, і не несуть ніякої відповідальності [1, с. 196]. В такій ситуації в першу чергу страждає дитина, якщо вона виявилася не потрібною біологічним батькам. На жаль, відповідальності за таку відмову вони також не несуть.

Відсутній також детальний механізм реагування в законодавстві на ситуацію, коли подружжя починає процес розлучення, або раптово помирає, в такому випадку не має роз'яснення ні того з ким залишається дитина, ні того чи може дитина стати спадкоємцем своїх біологічних батьків без довготривалих судів.

Також, проти сурогатного материнства виступають церковні групи, які аргументують своє відношення посяганням на святість шлюбу, проте, за умови, що люди живуть у світському суспільстві і існує тенденція співмешкання, коли взагалі не реєструються стосунки, цей аргумент є відірваним від життя.

З огляду на все вище зазначене, розглядати питання “за” чи “проти” проведення цієї процедури досить важко, адже це є неоднозначним питанням, яке потребує розгляду кожної конкретної ситуації. Сама ідея сурогатного материнства є складною та багатогранною. З одного боку, вона може дати безцінну можливість стати батьками тим, хто інакше не міг би цього зробити. З іншого боку, існують серйозні ризики, пов'язані з експлуатацією, комерціалізацією та потенційними негативними наслідками для всіх учасників процесу.

Отже, Україна де-факто є країною так званого «комерційного сурогатного материнства» [2]. Законодавча база [3-6] містить мінімум обмежень для

проведення процедури, як для громадян України, так і для іноземців, що засвідчую законодавство в цій сфері. Якщо сурогатне материнство і має існувати, то воно має бути, на нашу думку і думку сучасних дослідників даної проблеми [1; 2; 7-9], суворо регульованим законодавством, яке насамперед має захищати права сурогатної матері та дитини, що сьогодні не забезпечується повноцінно на законодавчому рівні в Україні, що свідчить про недостатню імплементацію в Україні міжнародного та європейського досвіду врегулювання даної проблеми. Тому, важливе подальше вдосконалення українського законодавства в напрямку прозорого регламентування процедури сурогатного материнства, зокрема добровільної та усвідомленої згоди усіх сторін, належної медичної та психологічної підтримки, а також, чітке визначення прав та обов'язків генетичних та соціальних батьків.

Література:

1. Маркович Х. М., Крікало О. Б. (2020), "Сурогатне материнство в Україні: проблемні аспекти правового регулювання", *Юридичний науковий електронний журнал*, № 7, с. 194-197.
2. Золотарьов О. І. Сурогатне материнство в Україні, правові норми та нюанси (2025). – URL: <https://uamedtours.com.ua/blog/article/surogatne-materinstvo-v-ukrayini-pravovi-normi-ta-nyuansi>
3. Сімейний кодекс України / Кодекс України; Кодекс, Закон від 10.01.2002, № 2947-III. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text>
4. Цивільний кодекс України / Кодекс України; Закон, Кодекс від 16.01.2003, № 435-IV. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
5. Про затвердження Порядку застосування допоміжних репродуктивних технологій в Україні / МОЗ України; Наказ, Порядок, Перелік [...] від 09.09.2013, № 787 – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1697-13#n15>
6. Основи законодавства України про охорону здоров'я / Закон України від 19.11.1992, № 2801-XII. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2801-12#Text>
7. Вустенко В. В., Шупика П. Л. (2007), "Сурогатне материнство: правовий та морально-етичний аспекти", *Новини медицини та фармації*, 20 (228) – URL: <http://www.mif-ua.com/archive/article/4100>
8. Міщук І.В., Слаб'як Т.Б. (2017), "Правове регулювання сурогатного материнства", *Молодий вчений*, № 5.1 (45.1), с. 73-76.
9. Шебаніц Д. М., Дресвяннікова В. Д. (2021), "Особливості правової регламентації сурогатного материнства в Україні", *Юридичний науковий електронний журнал*, № 7, с. 96-98.